

3. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем / І.Г. Єрмаков. – Х. : Основа, 2006. – 224 с.
4. Ковальчук В.А. Воспитательные системы общеобразовательной школы: сущность, структура, функционирование [Электронный ресурс] / В.А. Ковальчук. – Режим доступа: <http://studentam.net.ua/content/view/7679/97>.
5. Ковальчук В.А. Проблема дослідження виховних систем загальноосвітніх закладів [Електронний ресурс] / В.А. Ковальчук – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2693/1/08kvaszz.pdf>.
6. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти України // Освіта. – 2004. – № 10. – С. 2–9.
7. Кремень В.Г. Передмова / В.Г. Кремень // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 1.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта України. – 2002. – № 33 (23 квітня). – С. 4–6.
9. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / за ред. В.Г. Кременя. – Т. : ТДПУ, 2004.
10. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ІПО / Г.І. Сорока. – Х., 2002. – 128 с.

ТРУБНІКОВА Ю.О.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПІ МОВНОГО НАВЧАННЯ

Інтеграція України в міжнародний освітній простір відповідно до основних вимог сьогодення сприяє підвищенню високої мобільності студентів, що реалізується в українській вищій освіті не лише активною участю студентів-українців у навчальному процесі зарубіжних вишів, а і значним потоком іноземних студентів з різних країн світу, що прагнуть здобути вищу освіту в Україні. Одним з ключових елементів успіху в цьому процесі є ефективне викладання української мови як іноземної, оскільки найбільш актуальним завданням для іноземного студента стає адаптація в мовно-культурному середовищі через опанування нової для нього мови, за допомогою якої він має здобути професійну освіту.

Нині одним з актуальних питань у сфері мовної освіти виявляється напрацювання ефективних методик викладання української мови як іноземної. Нагальність цієї проблеми зумовлена кількома факторами. Хоча цей аспект викладання української мови останніми роками досить активно розглядається у сфері лінгвістики, на сьогодні ще не можна стверджувати про наявність достатнього масиву праць, який комплексно розкривав би усі практичні нюанси проблеми. Існує багато невирішених проблем, серед яких найважливішою є досить обмежена кількість підручників та посібників, універсальних для роботи зі студентами-іноземцями.

У зв'язку з цим *мета статті* – здійснення огляду актуальних проблем у галузі викладання української мови як іноземної, зокрема на підго-

товчому етапі до навчання в українській вищій школі. Відповідно до мети нами поставлено такі завдання:

- з'ясувати основні завдання мовної освіти студента-іноземця на підготовчому відділенні;
- здійснити огляд основних методик викладання української мови для іноземців на підготовчому відділенні;
- описати важливі елементи презентації лексичного матеріалу на початковому етапі навчання з використанням потенціалу безпосереднього перебування студентів у мовному середовищі;
- обґрунтувати ключову роль аудіювання у викладанні української мови як іноземної.

У роботі над статтею ми спирались на наукові позиції, викладені у працях Є. Пассова, О. Тростинської, Л. Селіверстової, Є. Мотіної, Л. Бей та інших вчених, які сьогодні активно працюють над порушеними у статті проблемами. Проаналізувавши існуючі точки зору щодо викладання української мови як іноземної, ми пропонуємо у статті позиції, сконцентровані на навчанні студентів-іноземців саме на підготовчому відділенні як початковому етапі вищої освіти у зарубіжній країні.

Звертаючись до визначення ключових завдань мовної освіти студента-іноземця на початковому етапі, маємо враховувати кілька важливих факторів. Коли іноземний студент потрапляє в іншомовне середовище, найперше завдання, яке він отримує і яке мають успішно реалізувати його викладачі, – це швидке опанування комунікативними навичками мови цього середовища. Для досягнення цієї мети студент отримує певний період навчання на підготовчому відділенні, під час якого викладачі вищого навчального закладу мають підготувати його не лише до загального сприйняття мови на рівні, достатньому для сприйняття лекцій та читання підручників, а і сформувати загальну компетенцію лінгвокультурологічного характеру. Крім того, під час підготовчого періоду викладачі мають сформувати мовно-комунікативний потенціал, що, насамперед, підвищить можливості студента ефективно сприймати та засвоювати інформацію щодо його майбутньої професії. Таким чином, навчання на підготовчому відділенні має не лише сформувати загальні комунікативні навички, а й бути орієнтованим на майбутнє професійне навчання. “Вивчення іноземної мови у ВНЗ саме по собі не може бути самоціллю. Воно повинно озброїти майбутнього фахівця широкими можливостями одержання з джерел такої інформації, яку можна було б використати в інтересах його професії” [4, с. 6].

Варто врахувати також той факт, що навчання мови має сформувати не лише лінгвістичну, а й загальну культурно-національну складову сприйняття нового середовища, оскільки таким чином у студента формується мовна свідомість, яка полегшує сприйняття мовних формул на фоні загальних культурно-національних особливостей. У цьому аспекті Л. Селіверстова зазначає, що “...важливі компоненти навчання української мови як іноземної визначає соціолінгвістика, що базується на законах співвіднесення мови і культури, мови і суспільства, рідного й нового для іноземного

студента. Зважаючи на те, що мова виконує дві найважливіші функції – комунікативну й кумулятивну, іноземці мають вивчати українську мову не тільки як новий код – спосіб вираження думки з метою навчання, а і як джерело повідомлень про українську культуру. Для того, щоб наблизитися до нової культури, світогляду, світосприйняття, недостатньо засвоїти лише план вираження змісту мовних явищ. Необхідне засвоєння і плану змісту – нової системи понять, тобто концептуальної картини світу, що покладено в їхню основу” [8, с. 9].

Таким чином, перед викладачем української мови як іноземної стоїть завдання не лише максимально ознайомити студента з особливостями мови на початковому етапі навчання, а і сформувати загальне сприйняття культурно-національного середовища. Це, на наш погляд, можна реалізувати, насамперед, через добір відповідного лексичного матеріалу, опрацювання текстів, що сприятимуть ефективності зазначеного процесу.

Розглянемо найбільш ефективні методики викладання української мови, що застосовуються на початковому етапі її вивчення. Робота з іноземними студентами в аспекті викладання української мови як іноземної як першочергове завдання визначає оволодіння основними мовними навичками за досить короткий термін. На основі досвіду роботи у цій галузі можна виділити кілька методик викладання, серед яких найбільш ефективною є комунікативна методика. Вона дає змогу в досить короткий термін сформувати певний рівень мовної компетенції слухача шляхом активного залучення актуальних мовленнєвих ситуацій.

Комунікативний метод ґрунтується на таких базових загальнодидактичних і методичних принципах:

а) *принцип мовленнєво-мисленнєвої активності* – передбачає, що будь-який мовленнєвий матеріал (фраза, текст) активно використовується носіями мови в процесі спілкування;

б) *принцип індивідуалізації* – головний засіб створення мотивації при оволодінні мовою;

в) *принцип функціональності* – відповідно до цього принципу визначаються функції говоріння, читання, аудіювання і письма як засобу спілкування;

г) *принцип ситуативності* – передбачає визнання ситуації як базової одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування;

д) *принцип новизни* – забезпечує підтримку інтересу до оволодіння іноземною мовою, формування мовленнєвих навичок, розвиток продуктивності й динамічності мовленнєвих умінь [7].

Без сумніву, ключовим на початковому етапі вивчення української мови як іноземної стає опанування лексичного матеріалу. Адже саме недостатність лексичного запасу досить часто спричиняє труднощі в реалізації комунікації. Порівняно з кількістю та якістю матеріалів для вивчення лексики іноземних мов, зокрема англійської, французької, німецької, корпус розроблених методичних праць, посібників, роздаткового матеріалу з української мови в цьому плані значно поступається іншим мовам. Безперечно, на сьогодні виникла нагальна потреба в підручниках та посібниках, які на-

давали б комплексний матеріал для системного опанування лексики української мови для студентів-іноземців.

Під час вивчення лексичного аспекту чужої мови в лінгводидактиці виділяють два основні етапи. Зокрема, в українській методиці вивчення мови як іноземної виокремлюють два основні етапи вивчення нових лексичних одиниць: 1) орієнтувально-підготовчий – етап, що включає відбір, організацію і презентацію нового лексичного матеріалу; 2) етап тренування і набуття лексичних мовленнєвих навичок, який передбачає роботу над закріпленням та активізацією лексичних одиниць у різних видах мовленнєвої діяльності.

Одним із завдань нашої статті є визначення важливих елементів презентації лексичного матеріалу на початковому етапі навчання з використанням потенціалу безпосереднього перебування студентів у мовному середовищі. У презентації нового лексичного матеріалу на початковому рівні важливим є використання наочного матеріалу. Зокрема, в аспекті наочності прийнято виділяти три основні типи: предметну наочність, що реалізується через безпосередній показ предмета та називання закріпленої за ним лексеми; зображальну наочність, що реалізується через демонстрування малюнків, схем, відеоматеріалів, які дають змогу сприйняти певний лексичний матеріал; моторну наочність, яка реалізується через опис дій і рухів з їх демонстрацією [5, с. 72–75]. Досвід практичної роботи з іноземними студентами дає підстави говорити про ефективність усіх трьох названих видів наочності, оскільки вони взаємодоповнюють один одного та забезпечують комплексний підхід до репрезентації лексики на початковому етапі. На наш погляд, враховуючи необхідність формування культурно-національного фону сприйняття мови, наочність, яка використовується в процесі викладання лексики, має активно включати реалії повсякденного життя, пов'язані з існуванням студента в новому для нього мовному середовищі. Зокрема, це можуть бути магазинні чеки з переліком товарів, оголошення, знаки, рекламні буклети, прості газетні повідомлення – все, що дасть можливість створити функціональний мовний потенціал студента та здобуватиме активну актуалізацію поза аудиторією, у побутовому спілкуванні.

В аспекті застосування комунікативної методики важливу роль відіграє засвоєння основних комунікативних формул від самого початку роботи над опануванням мови. Відповідно, у цьому випадку лексичний та синтаксичний матеріал має володіти високим ступенем сполучуваності та створювати загальний комунікативний комплекс, який дасть можливість студенту навіть за наявності мінімального лексичного матеріалу активно використовувати його в мовленнєвих ситуаціях через його високий функціональний потенціал. Перебування студента безпосередньо в мовному середовищі також має актуалізувати здобуті знання, що значно підвищує ефективність навчального процесу. Отже, викладач повинен привертати увагу студентів до тих моментів, які в позааудиторному середовищі допоможуть ефективніше засвоїти лексику та застосувати її на практиці.

Звертаючись до вирішення останнього з поставлених нами завдань, зазначимо, що особливу роль на початковому етапі сприйняття української як іноземної мови, на наш погляд, відіграє також аудіювання. Це так само один з ключових моментів у роботі на підготовчому відділенні, оскільки в основному навчальному процесі студенти приєднуються до носіїв мови і повинні будуть сприймати великі масиви лекцій на професійну тематику на слух. Через це формування навичок сприйняття особливостей української мови на слух на початковому етапі набуває особливої актуальності. У цьому аспекті вкрай важливо уникнути поширеної помилки, коли чи не єдиним джерелом відтворення української мови, яку студенти сприймають на слух, стає мова викладача. Відсутність широкого вибору дидактично опрацьованих та підготовлених навчальних аудіоматеріалів з української мови досить часто спричиняє таку ситуацію. У такому випадку студент, обмежений лише одним варіантом усного відтворення мови – викладацьким, втрачає можливість сприймати мову в реалізації в різних варіантах, стилях, особливостях фонетичного оформлення, що спричинятиме труднощів на наступних етапах навчання. Через це особливо важливо на початковому етапі навчання мови активно вводити в процес різноманітні аудіоматеріали, що можуть являти собою спеціально підготовлені аудіозаписи, що репрезентують певну комунікативну ситуацію, записи спонтанного мовлення, відео- та радіозаписи (наприклад, новини, уривки фільмів тощо), а також ефективним засобом розвитку навичок слухового сприйняття, так само як і навичок усного говоріння, є безпосередня комунікація з носіями мови, запрошеними на заняття. Таке різноманіття аудіоматеріалів дає можливість більш ефективно формувати навички сприйняття мови на слух на початковому етапі.

Таким чином, усе зазначене вище дає можливість дійти таких **висновків**:

- на етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні найбільш ефективною є комунікативна методика, яка дає можливість у короткий термін сформувати базову комунікативну компетенцію;
- особливу роль на цьому етапі відіграє робота з опрацювання лексичного матеріалу та розвиток навичок сприйняття мови на слух;
- ефективність навчання значно підвищується при постійному використанні потенціалу перебування студентів безпосередньо у середовищі мови вивчення;
- на жаль, актуальною на сьогодні залишається проблема недостатнього методичного забезпечення дисципліни, оскільки існує висока потреба в більшій кількості навчальних матеріалів для практичної роботи зі студентами.

Література

1. Бей Л.Б. Вплив мовного середовища на зміст та викладання української мови іноземним студентам на Сході України / Л.Б. Бей // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 4–6 лют. 2002 р. – К., 2002. – С. 107–113.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Інтерактивні технології навчання / авт.-упор. І.І. Дівакова. – Тернопіль : Ма-ндрівець, 2009.
4. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / за ред. Ю.О. Жлук-тенка. – К., 1971.
5. Мотина Е.И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е.И. Мотина. – М. : Русский язык, 1988. – 176 с.
6. Обучение лексики средствами наглядности : межвузовский сб. – Л., 1984. – Вып. 3.
7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному об-щению / Е.И. Пассов. – М., 1989.
8. Селіверстова Л. Лінгвістична та психологічна основа навчання української мови як іноземної / Л. Селіверстова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Л., 2007. – Вип. 2. – С. 8–13.
9. Тростинська О.М. Інтегрування змістової та організаційної складових на-вчання у модульній програмі з української мови для іноземних студентів-нефілологів / О.М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Х. : Константа, 2008. – Вип. 13. – С. 92–96.

ЧЕРЕПЄХІНА О.А.

ТЕХНОЛОГІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВНЗ

Стрімке зростання попиту на психологічні послуги в різних сферах суспільного життя стимулює розгортання системи фахової підготовки майбутніх психологів. Численні виші пропонують за 4–6 років дипломова-них фахівців з психології, однак відкритим залишається питання якості під-готовки таких спеціалістів. І якщо високим можна назвати рівень теоре-тичної підготовки майбутніх психологів, навчання їх професійних дій у стандартних ситуаціях, то підготовка практична здійснюється декларатив-но, випускник – майбутній психолог майже не підготовлений до роботи в складних нестандартних умовах професійної діяльності, не володіє навич-ками самостійного прийняття професійних рішень.

У Національній доктрині розвитку освіти поставлено завдання щодо формування самостійної й самодостатньої особистості, здатної до професій-ного розвитку, активної адаптації на сучасному ринку праці та творчої само-реалізації. Ці завдання пов'язані з новими вимогами суспільства до реформу-вання української вищої освіти в напрямі формування в майбутніх фахівців таких компетентностей, як: уміння гнучко адаптуватися в мінливих життєвих і професійних ситуаціях, самостійно та критично мислити, бачити та форму-лювати проблему, знаходити шляхи її раціонального вирішення, усвідомлю-вати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані, творчо мис-лити, грамотно працювати з інформацією, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем, бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі, у будь-яких конфліктних ситуаціях, самостійно працювати над розвитком особисті-сної моралі, інтелекту й підвищенням культурного та професійного рівня.